

Porabskoslovensko *óvca* ‘osa’. Praslovanska sinonima **(v)osva* : **(v)osa* v slovenščini

METKA FURLAN

Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Novi trg 4, Ljubljana,
metka.furlan@zrc-sazu.si

SCN III/1 [2010], 205–213

V porabskoslovenskem *óvca* ‘osa’ se ohranja psl. leksem **(v)osva* ‘osa’, ki je bil sinonimen in soroden s psl. **(v)osa* > sln. *ósa*.

In a Slovene dialect *óvca* ‘wasp’ (Porabje) the PSlav. **(v)osva* ‘idem’ is preserved. This Proto-Slavic word was homonymous with and related to the PSlav. **(v)osa* > Sln. *ósa*.

Ključne besede: slovenska leksika, porabsko narečje, etimologija, balto-slovanske paralele

Key words: Slovene lexicon, Slovene dialect of Porabje, etymology, Balto-Slavic parallels

---

1 Splošnoslovensko *ósa* in porabskoslovensko *óvca*

V knjižni slovenščini se tako kot v večini slovenskih narečij za pojem osa uporablja refleks splošnoslovanskega poimenovanja indoevropske dediščine. Beseda *ósa* ima namreč svoje ožje sorodnike v večini slovanskih jezikov, širši, kot so lit. *vapsà* ‘osa, brenclj’, lat. *vespa* ‘osa’, nvn. *Wespe* ‘isto’ (tudi *Wepse*), stvn. *węśa*, *wąśa*, pa kažejo na izvor iz praindoevropske besede **uobhseH₂*,¹ na podlagi katere se zaradi glagolskega korena **uebh-* ‘tkati’, ki ga potrjuje na primer stvn. *weban* ‘tkati, plesti’, sklepa, da je bila osa s to besedo označena po svoji značilnosti, da tako kot nekateri drugi insekti tke, plete, ko ustvarja pasti

---

¹ Ob ajevskem samostalniku litovščina pozna tudi ojevskega *vāpsas* ‘osa’. Sporadično se v slovanskem svetu prav tako najde samostalnik moškega spola **osъ*, sln. *of*, tudi *uef* (Jarnik), *ôf* (m.) (Murko), hrv., srb. *ôś* (m.), g. *-a* (ARj: 9, 183), dl. *wos*, g. *-a* ‘osa’ (Schuster-Šewc: 1663), stč. *vos*, g. *-a* (MSS: 268).

(npr. pajek, prim. sti. *úrṇā-vábhi-* (m.) 'pajek' < *'tkalec volne') ali pa gnezda, podobna tkaninam oz. pleteninam. Ker je osišče prava tkalska mojstrovina, sta tak poimenovalni princip in izvajanje iz praide. oblike *uobh-seH₂ za omenjena poimenovanja za oso kljub dvomom nekaterih² sprejemljiva, kar za slovansko poimenovanje pomeni, da je medglasni *-s-* nastal po poenostavitvi iz *-ps-* in da je vzglasni **v-*, ki je dobro ohranjen še v baltskih jezikih, prim. ob lit. *vapsà* tudi let. *vapsene* 'osa',³ izpadel, kot ponazarjajo slovanski vokalno vzglasni primeri, prim. sln. *ósa*, hrv. *òsa*, čak. *osǎ*, mak. *osa*, blg. *osà*, r. *osá*, ukr. *osá*, br. *osá*. Ker pa izpada vzglasnega predvokalnega **v-* ni mogoče utemeljiti z delovanjem systemskega fonetičnega razvoja, se pogosto citira Meilletova domneva (Meillet 1895: 333), da je v praslovanščini izpadel pod vplivom pridevnika *ostrb (Vasmer: III, 156; Skok: II, 568; Bezljaj: II, 255 idr.): *vosǎ → *osǎ.

Toda v Porabsko-knjižnoslovensko-madžarskem slovarju iz leta 2005 nalletimo na zanimiv narečni sinonim, ko avtor Francek Mukič sporoča, da sta v porabskem narečju, ki spada h goričkemu prekmurskemu narečju panonske narečne skupine, besedi za ovco in oso enakozvočni in se glasita *óvca* (Mukič 2005: 245). Ker je izvor porabskega *óvca* 'ovis' jasen, saj je refleks splošno-slovanskega poimenovanja *ovbcǎ indoevropske dediščine *H₂euī-kéH₂ = sti. *avikā-* (f.) 'ovca', se postavlja vprašanje, od kod v porabskem narečju *óvca* v pomenu 'osa'. Ker med obema živalima ni mogoče ugotavljati skupnih značilnosti, ni verjetno, da bi bila ta ozko narečna homonimija posledica pomenskega razvoja in zato rezultat prenosa poimenovanja za ovco na poimenovanje za oso. Mnenje, da je poimenovanjima skupno le, da sta zoonima, se potrudi takoj, ko se na vprašanje nastanka homonimije vključi širše slovensko, kaj šele slovansko in baltsko gradivo. Tako preverjanje namreč pokaže, da je homonimija *óvca* 'ovca': *óvca* 'osa' posledica fonetičnega razvoja, da je mlada in da je do nje verjetno prišlo šele v porabskem mikrosistemu.

2 Prekmursko *óvca* : *ófca* : *ófsa*

Vpogled v gradivo za SLA razkriva, da je bila pomensko enaka, fonetično pa minimalno različna beseda z razvojem predsoglasniškega *v > f* zabeležena v porabskem Gornjem Seniku kot *òfca*, pl. *òfce*, znotraj slovenske državne meje pa tudi v goričkoprekmurskih Markovcih *òfca*, Gornjih Petrovcih *òfca*, pl. *òfcē*, Šalovcih 'o:fca in Križevcih *òfca*, pl. *òfcěj*. Ob vseh teh petih edninskih oblikah, ki so – gledano z razvojne perspektive – identične Mukičevi *óvca* 'os', pa je bila v najbolj zahodni goričkoprekmurski narečni točki, tj. v Gradu, ob spošnoslovenskem *òsa* = knjiž. *osa* < psl. *osǎ, zabeležena tudi oblika *òfsa*, pl. *òfsē*, g. pl. *òfsi*.

² Npr. v Kluge (1995: 887), kjer se trdi, da osa niti ne tke in niti umetelno ne gradi.

³ Sekundarno tudi let. *lapsene*.

V vseh omenjenih narečnih točkah pa za pomen 'ovca' ni bil zabeležen refleks splošnoslovenskega samostalnika *óvca* < psl. *ovьcǎ, ampak ovci pravijo *'bi:rka*. Ker Mukič za Porabje omenja rabo obeh, tj. *óvca* in *birka*, je bil v Markovcih, Gornjih Petrovcih, Šalovcih, Križevcih in Gradu refleks psl. *ovьcǎ iz rabe verjetno izpodrinen prav zaradi homonimije s poimenovanjem za oso.

V Gradu zabeleženo *òfsa* 'osa' kaže, da je afrikata *c* v prekmurskih refleksih tipa *óvca* 'osa' in *ófca* 'isto' v neposrednem stiku z *v* nastala iz spiranta *s*. Primerljive fonetične razvoje zaradi ojačanja artikulacije dveh neposrednih pripornikov srečamo tudi drugod na slovenskem območju. Tako se za sln. *svéder* < **sv(r)ědrь* v narečjih najdejo tudi fonetične variante z vzglasjem *cv-*.⁴ Omenjene narečne besede *óvca* (→ *ófca*) in *òfsa* so zato združljive v prvotno slovensko *óvsa, ki se je pred akcentskim umikom glasila *ovsǎ in bila od splošnoslovenske *ósa* < psl. *osǎ različna le v fonemu *-v-.

3 Prekmursko *òfsa* in psl. *osvǎ

Ramovš prekmurskih besed za oso tipa *óvca* in *ófca* ni poznal, vedel pa je za prekmursko *òfsa* in o njej v Ramovš 1924: 158⁵ zapisal:

»Prek. [tj. prekmursko, op. M. F.] *òfsa* (poleg *òsa*) kaže na *ovsa; skupina -vs- bi lahko nastala tudi iz -ps- in tako bi v tej obliki mogli videti še prvotno slovansko *opsa (prim. lit. *vapsà*, stvn. *wafsa*), ki se je že v psl. običajno asimiliralo v *osa*; tako misli Rešetar, Štok. Dial. 152, ko navaja iz črnogorskih govorov v Prčanju in Djurićih *òvsǎ*, *ovsǎ*. Jaz ne bi oblike *ovsa* navezoval na neko psl. dial. *opsa, marveč menim, da je *osǎ* po substantivih s sufiksom -va preobraženo v *ovsǎ* (*osva* najdemo v češ., mlr. in belor. narečjih), to pa je po metatezi prešlo v *ovsǎ*.«

Ramovš je na tem mestu ob omembi drugega slovanskega gradiva (ob *ovsa tudi *osva) sln. narečno *ovsa* iz prvotnejšega slov. *osvǎ razložil s premetom *sv* → *vs* in pokazal, da varianta *osvǎ ne predstavlja morebitnega arhaičnega fonetičnega ostanka pred poenostavitvijo zgodnjega psl. *vopsǎ v *osǎ, kot je domneval Rešetar 1907: 152, ampak naj bi se izhodno psl. *osǎ pod vplivom samostalniških parov tipa *vьrsta : *vьrstva preoblikovalo v psl. *osvǎ.

Ramovševa razlaga je kljub častitljivi starosti v temeljnih točkah še vedno sprejemljiva, zato preseneča, da nanjo ni bil pozoren nihče,⁶ čeprav se enako vprašanje, ki ga odpira prekmursko *òfsa*, postavlja tudi v nekaterih drugih slovanskih jezikih in tudi v litovščini, ki ima ob narečnem *vapsà* 'osa, brencelj' tudi v knjižni jezik sprejeto varianto *vapsvǎ*. Ta se od slovanskih tipa *osvǎ

⁴ Prim. npr. *cvīdar* 'sveder' (Žiže; SLA), *c'vè:dār* 'isto' (Spodnje Kraše; Weiss 2001: 337). O pojavu Ramovš 1924: 292.

⁵ Pri Ramovšu 1924: 158, navedene variante *ovsǎ* Rešetar 1907: 152, ne omenja, ampak je na istem mestu ob *òvsǎ* 'osa' zapisana *òvsa* 'isto'. Obe varianti povzema Skok: II, 568: *òvsǎ* 'osa' (Prčanj), *òvsa* 'isto' (Đurići).

⁶ Upoštevana ni bila niti v ESSJ.

razlikuje le v vzglasnem *v-*. Paralelnost **osǎ* : **osvǎ* in lit. *vapsà* : *vapsvà* pa nakazuje, da je vzglasni **v-* v **osvǎ* lahko izpadel po disimilaciji: psl. ***vosvǎ* → **osvǎ*, nato pa je novonastalo **osvǎ* lahko vplivalo na izgubo istega vzglasnega konzonanta v **vosǎ* → **osǎ*. Vzrok za vokalno vzglasje psl. **osǎ* je torej lahko fonetične in ne analoške narave, kot je menil Meillet 1895: 333.

Ne poznavajoč Ramovševo razlago, je Skok: II, 568, brez navedbe Rešetarjeve razlage črnogorsko *òvsǎ* ‘osa’ (Prčanj) in *òvsa* ‘isto’ (Đurići) neprepričljivo pojasnil, da različica predstavlja preoblikovano prvotno hrv. *òsa* oz. hrv. nar. *osǎ* pod vplivom it. *vespa* ‘osa’. Vasmer: III, 156, pa rusko varianto *osvá* ‘osa’, tudi *òsva* ‘isto’ (SRNG: 23, 353, 354) ob br. *osvá* ‘osa’ le omenja. Bolj pozoren je bil Suprun v beloruskem etimološkem slovarju, ki je br. *asvá* ‘osa’, tudi *òsva* ‘isto’ in *vòsva* (ŽS: 81)⁷ povezal z r. *osvá* in lit. *vapsvà* ter se pridružil Fraenklovi razlagi, da so variante z izglasjem *-va* stare (ÈSBM: I, 160; Fraenkel 1953: 102, 104; Fraenkel 1962–1965: 1196 s.). Nasprotno pa slovanska narečna in etimološka literatura, ki mi je na razpolago, Ramovševe navedbe, da bi bilo gradivo, ki kaže na psl. variantno razmerje **osǎ* : **osvǎ* (tudi lit. *vapsà* : *vapsvà*), znano tudi v češčini in ukrajinsčini (Ramovš 1924: 158), ne potrjuje.

4 Psl. **osvǎ* in hrvaško *osòvljī* ‘osji’ ter slovensko *osovni* ‘osji’ (Gutsmann)

V širšem slovanskem in baltoslovanskem kontekstu je Ramovševo izvajanje prekmurskega *òfsa* iz **osvǎ* nedvomno bolj prepričljivo kot pa Skokova razlaga črnogor. *òvsǎ* in *òvsa*, zato je verjetno, da so tudi črnogorske oblike nastale po enakem premetu iz **osvǎ*. Potrdilo, da je premet **osvǎ* → **ovsǎ* v slovenskih in črnogorskih oblikah verjetno paralelen in da je vsaj ožje južnoslovansko območje še poznalo varianto **osvǎ*, se namreč še ohranja v pridevniki.

Iz slovarja Vuka Karadžića Skok: II, 568, omenja hrv. pridevnik *osòvljī* ‘Wespen-’, za katerega pa meni, da vsebuje »dva sufiksa *-ov* + *-j*« in da je bil tvorjen iz hrv. *òsa*. Če bi Skok poznal slov. razmerje **osǎ* : **osvǎ*, bi na podlagi besedotvornega razmerja med hrv. samostalniki tipa *čřkva* (f.) ‘cerkev’ in pridevniki tipa *čřkòvnī* (adj.) ‘cerkven’, čak. *cerkovnī/crikovnī*⁸ v svojo razlago verjetno podvomil. Pridevniška pripona **-jb*, ki je znana npr. tudi v sln. *sinòvljī* (adj.) ‘sinov, sinovski’ in hrv. *šinovljī* ‘isto’ < **synov’b(-jb)* = **synov-jb(-jb)*⁹, se je na samostalniško osnovo **osov-* iz **osvǎ* namreč lahko pritaknila po vzorcu hrv. *čřkva* → *čřkòvnī* < **čřkov-ьнѣ(jb)*:

*osvǎ → **osov-* + **-jb(-jb)* → hrv. *osòvljī*

⁷ V viru je navedena še kopica variantnih poimenovanj za oso.

⁸ Od tod *čřkovina* ‘cerkveno posestvo, cerkvena zemlja’ in *čřkòvnjāk* ‘cerkveni človek’.

⁹ Pridevnik **synov’b* < **suH-neu-* + **-jo-* je od širše znanega sinonimnega **synov’b* < **suH-neu-o-* različen le zaradi različnega pridevniškega sufiksa, tj. praide. adjektivizirajočega **-jo-* in **-o-*.

Primerljiv pridevnik s samostalniško osnovo **osov-* k *osvá je znan tudi v slovenščini. V Gutsmannovem slovarju iz 18. stoletja so med pridevniki k samostalniku *ofa* 'Wepfe' omenjeni *ofen* pa tudi *ofouni* in *ofvoni*: *ofvoni mieh* 'Wepfenneft, ofenu gniesdu, ofenilhe, ofinak' in *ofvuni* v zvezi *ofvuni pik/pikez* 'Wepfentich'.

Pridevnik *ofen* [osen] je bil tvorjen iz *ofa* [osa], toda *ofouni* [osovni] je tipološko enak pridevniku *cerkóven*, f. -*vna*, pri Gutsmannu *zirkoun* 'Kirchen-', in zato lahko izpeljan iz sln. narečnega samostalnika *ósva, še preden je iz njega po premetu nastalo *óvsá 'osa'.

Gutsmannova zapisa *ofvoni* in *ofvuni* v pomenu 'osji' sta bolj problematična, ker ne ustrezata niti izpeljavi tipa *cerkóven*, f. -*vna* niti tipa *cerkvĕn*, f. -*a*. Ker sta v Gutsmannovem slovarju zabeleženi obe omenjeni izpeljavi, pri čemer je v njegovem gradivu tip *cerkóven* bolj pogost (*zirkouni rop* 'Kirchenraub') od tipa *cerkvĕn* (npr. *zirkvena tatvina* 'Kirchenraub'), je možno, da Gutsmannova zapisa *ofvuni/ofvoni* 'osji' ohranjata podatek, da sta bili tudi iz sln. narečnega *ósva tvorjeni obe pridevniški varianti, tj. *osoven < *osov-ьнъ in *osven < *osv-enъ (prim. br. *osvjánka* 'osa' (ŽS: 81) < *osv-ĕn-ьka). Zapisa *ofvoni* in *ofvuni* pa lahko odražata pridevnik, ki je nastal po križanju med obema tipoma:

ofouni + *osveni = *ofvuni*

Pri razlagi Gutsmannovih zapisov *ofvuni/ofvoni* bi sicer lahko tudi domnevali, da morda odražata fonetični refleksi pridevnika na -*ьнъ*, tj. **osvĕнъ(jb)*, vendar se ta možnost zdi manj verjetna iz fonetičnih razlogov.

Kakor koli že, v Gutsmannovem pridevniku *ofouni* 'osji' < **osov-ьнъ(jb)* in enakopomenskem hrvaškem *osòvljī* je torej skupna osnova **osov-* samostalniška, pridevniški priponi *-*ьнъ* in *-*jb* pa sinonimni.

4.1 Pridevniške variante tipa *сьрковьнъ : *сьркъвєнъ ← *сьрку, g. *сьркъве

Pridevniške variante sln. tipa *cerkov-ni* : *cerkv-eni* oziroma hrv. tipa *crkōv-nī* : *crĕkv-enī* lahko pričakujemo pri refleksih praslovanskih pridevnikov ženskega spola na *-*y*, za katere vemo, da so prehajali v ajevsko deklinacijo, npr.:

*сьрку, g. *сьркъве 'cerkev' → *сьркъва;
 *букy, g. *букъве 'bukev' → *букъва;
 *смoky, g. *смokъве 'smokva' → *смokъва;
 *свєкry, g. *свєркъве 'moževa mati' → *свєркъва;
 *зьрny, *зьрнъве 'mlinski kamen' → *зьрнъва ...

Ne glede na to, ali so bili pridevniki izpeljani iz prvotnejših samostalnikov tipa *сьрку, g. *сьркъве (ali iz posplošenih akuzativov tipa *сьркъвъ = sln. *čérkev*, g. -*kve*) ali iz mlajših tipa *сьркъва, se upravičeno pričakuje, da bo pri izpeljavi nastopala historično upravičena samostalniška predloga na *-*v-*, tj. **сьркъv-*, **букъv-*, **смokъv-* itd. Tvorba pridevnikov iz samostalniške osnove na *-*ov-*, tj. **сьрkov-*, **bukov-*, **smokov-* itd., je zato glede na prvi tip mlajša.

Nastala je namreč lahko šele, ko so se ob akuzativih tipa *svekrъvъ* < *-u₂-*ṛ* < *-u₁-*ṛ*¹⁰ < *-uH-*ṛ* začeli tvoriti novi s polnostopenjskim -ov-,¹¹ npr. akz. *ljubovъ* v Zografskem kodeksu, Asemanijevem evangeliju, Sinajskem evholo-giju in Glagoliti Clozianus. Sledi takih akuzativov se verjetno ohranjajo tudi v onomastičnem gradivu, prim. stsrb. *Žrъnovъ*, slš. *Žarnov* = madž. *Zsarnó*¹² k psl. *žbrny, *žbrnъve 'mlinski kamen', predstavljajo pa neologistične oblike, ki so pri osnovah na *-y/ъv- lahko nastale zaradi homonimnega izglasja -y z nazalnimi osnovami tipa *kamy*, kar je povzročilo, da se je polnostopenjskost sufiksa v akz. sg. s tipa *kamenъ* začela prenašati tudi v akuzative osnov na *-y/ъv-:

*-y : *-(m)enъ = *-y : *-ъvъ → *-ovъ

*kamy : *kamenъ = **l'uby* : **l'ubъvъ* → **l'ubovъ*

Prav ti akuzativi so verjetno sprožili, da so ob pridevnikih s samostalniško osnovo tipa **сѣrkъv-*, npr. *сѣrkъv-enъ > sln. *cerkvęn*, f. -a, tudi *сѣrkъv-ьnъ v č. *cirkevní*, p. *cerkiewny*, sln. toponimih tipa *Cerkno* (< *сѣrkъvъno), *Cerknica* (< *сѣrkъvъnica), začeli nastajati novi s samostalniško osnovo tipa **сѣrkov-*, npr. a) s pripono *-ьnъ *сѣrkov-ьnъ = sln. *cerkôven*, f. -vna 'cerkven', hrv. *crkôvnī*; b) s pripono *-ъ¹³ *smokov-ъ = hrv. čak. *smòkov*, f. *smokôva*, n. *smokôvo* 'smokvin' (Šimunović 2006: 534).

Novonastalo razmerje med starejšo samostalniško osnovo tipa **сѣrkъv-* in mlajšo tipa **сѣrkov-* se odraža tudi pri drugih izpeljavah, npr. samostalniških, prim. hrv. *brěskvĭk* (m.) 'breskov sadovnjak' < *brěskъv-ikъ, toda hrv. mtpn. *Smokòvĭk* < *smokov-ikъ, ob sln. tpn. *Crklje* (pl.) ← **Сѣrkъv'ane* tudi tpn. *Cirkuláne* (pl.) < **Сѣrkov'ane*.¹⁴ Izpeljava iz novih osnov tipa **сѣrkov-* je povzročila nastajanje pridevnikov tipa *bukovъ < *bukov-ъ, na podlagi razmerij tipa *synovъ (adj.) : *synъ (m.) pa so zato začeli nastajati tudi novi nominativi tipa *bukъ 'bukev'.

4.2 Pridevnika *osòvlijĭ* 'osji' (črnogor.) in *osovni* 'isto' (sln.) in psl. *osvǎ

Ob pridevnikih *osòvlijĭ* 'osji' (črnogor.) in *osovni* 'isto' (sln.) samostalniške predloge tipa *сѣrky niti tipa *сѣrkъva niso potrjene. To pa pomeni, da v okviru besedne družine *osvǎ 'osa' samostalniška osnova **osov-* ni pričakovana. Nastala je zato lahko le kot posledica analoškega vzorca, ker je bil refleks psl. *osvǎ v času izpada polglasnikov v šibki poziciji interpretiran kot samostalnik tipa *сѣrkъva in se je zato na podlagi mladih parov tipa *сѣrkъva : *сѣrkov-ьnъ

¹⁰ Pika med vokaličnima fonemoma nakazuje zev, ki je nastal po izpadu laringala.

¹¹ Na tako tvorbo je opozoril Rozwadowski (1914–1915: 14s).

¹² Loma 2002 toponime izvaja iz pridevnikov.

¹³ Nanjo kaže tudi pridevnik *synovъ s samostalniško osnovo **synov-*, prim. *synъ, g. *synu, toda nom. pl. *synov-i.

¹⁴ Na hrvaški strani temu prekmurskemu toponimu ustreza kajk. tpn. *Cirkovljan*, kar predstavlja g. pl. (Torkar 2007: 488) k nom. pl. **Сѣrkov'ane*.

tvorila samostalniška osnova **osov-*, iz katere sta bila tvorjena pridevnika na *-*jb* (*osòvľjĭ*) in *-*bnъ* (*osovni*).

5 Sklep

V praslovanščini sta obstajali dve korensko sorodni poimenovanji za oso s paralelama v lit. *vapsà* in *vapsvà*. V izhodiščnem psl. sinonimnem razmerju *vosã : *vosvã 'vespa' je v členu *vosvã delovala disimilacija $v : v \rightarrow \emptyset : v$, zato je novonastali člen *osvã ($\leftarrow$ *vosvã) lahko vplival na izgubo vzglasnega konzonantna tudi v *vosã $\rightarrow$ *osã. Medtem ko je oblika *osã predominirala v večini slovanskih jezikov, se je refleks *osvã ohranil še v ruščini in beloruščini, na južnoslovenskem prostoru pa je bil podvržen premetu (črnogor. *òvsã*, *òvsa*, sln. *òfsa*, *òfca*, *òvca*), še prej pa sta bila v času po izpadu polglasnikov v šibki poziciji po analogiji na podlagi razmerij osnov tipa **čbrkъv-* : **čbrkov-* iz refleksa psl. *osvã tvorjena pridevnika, ki se ohranjata le v sln. *osovni* 'osji' (Gutsmann) in hrv. *osòvľjĭ* 'isto'.

VIRI IN LITERATURA

ARJ: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. JAZU. Zagreb: Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti. 1880–1976.

France BEZLAJ, 1982: *Etimološki slovar slovenskega jezika II*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

ÈSBM: *Ètymalagyčny sloŭnik belaruskaj movy I*. Minsk: Navuka i tèxnika 1978.

Ernst FRAENKEL, 1953: Hypernormalismen besonders im Baltischen. *Zeitschrift für slavische Philologie* 22, 88–122.

Ernst FRAENKEL, 1962–1965: *Litauisches etymologisches Wörterbuch I–II*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.

Oswald GUTSMANN, 1789: *Deutsch=windisches Wörterbuch mit einer Sammlung der verdeutschten windischen Stammwörter, und einiger vorzüglichern abstammenden Wörter*. Klagenfurt. [Obrnjeno izdajo slovarja je izdelal Ludwig Karničar in je leta 1999 v Gradcu izšla kot 3. zvezek serije Slonenistische Forschungsberichte.]

Urban JARNIK, 1832: *Verfuch eines Etymologikons der Slowenischen Mundart in Inner=Oefterreich*. Klagenfurt: Gedruckt und verlegt von Ferdinand Edlen von Kleinmayr.

KLUGE, 1995: *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. Bearbeitet von E. Seebold. 23., erweiterte Auflage. Berlin – New York: Walter de Gruyter.

Aleksandar LOMA, 2002: Starosrpski toponim *Byt* i neka pitanja supstratnih ũ-osnova. *Onomatološki prilozi* XV, 172–184.

- Antoine MEILLET, 1895: *Étymologies. Indogermanische Forschungen* 5, 328–334.
- MSS: J. Bělič, A. Kamiš, K. Kučera, *Malý staročeský slovník*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978.
- Franček MUKIČ, 2005: *Porabsko-knjižnoslovensko-madžarski slovar*. Szombathely: Zveza Slovencev na Madžarskem.
- Anton Janez MURKO, 1833: *Deutsch-slowenisches und slowenisch-deutsches Handwörterbuch*. Grätz: Verlag der Franz Ferstl'schen Buchhandlung.
- Fran RAMOVŠ, 1924: *Historična gramatika slovenskega jezika II*. Konzonantizem. Ljubljana: Založila Učiteljska tiskarna.
- Milan REŠETAR, 1907: Der štokavische Dialekt (= *Schriften der Balkankommission. Linguistische Abteilung VIII*). Wien: Buchhändler der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften.
- Jan ROZWADOWSKI, 1914–1915: Przyczynki do historycznej fonetyki języków słowiańskich. *Rocznik slawistyczny* VII, 9–21.
- Heinz SCHUSTER-ŠEWC, 1983–1987: *Historisch-etymologisches Wörterbuch der ober- und niedersorbischen Sprache*. Bautzen: VEB Domowina-Verlag.
- Petar SKOK, 1971–74: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–IV*. Zagreb: Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti.
- SLA: *Gradivo za Slovenski lingvistični atlas*. Hrani Dialektološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU v Ljubljani.
- SRNG 1987: *Slovar' russkich narodnych govorov* 23. Leningrad: Izdatel'stvo Nauka.
- Petar ŠIMUNOVIĆ, 2006: *Rječnik bračkih čakavskih govora*. Supetar: Brevijar.
- Silvo TORKAR, 2007: Toponim *Preserje* in slovansko-romansko prepletanje pripon *-jane* in *-anum*. *Merkujev zbornik* (= *Jezikoslovni zapiski* 13/1–2), 481–492.
- Peter WEISS, 2001: Fonološki opis govora kraja Spodnje Kraše (SLA 314). *Jezikoslovni zapiski* 7/1–2, 321–347.
- Max VASMER: Max Fasmer, *Ètimologičeskij slovar' russkogo jazyka I–IV*. Pervod s nemeckogo i dopolnenija členu-korrespondenta AN SSSR O. N. Trubačeva. Izdanie vtoroje, stereotipnoe. Moskva: Progress, 1986–1987.
- ŽS: *Žyvel'ny svet*. Tèmatyčny sloŭnik. Minsk: Belaruskaja navuka, 1999.

SLOVENE DIALECTAL *ÓVCA* 'WASP' (PORABJE).
 PROTO-SLAVIC SYNONYMS **(V)OSVA* : **(V)OSA* IN SLOVENE

In Proto-Slavic there were two related words with the meaning 'wasp' with parallels in Lith. *vapsà* 'wasp' and *vapsvā* 'idem'. In the original Proto-Slavic synonymous relation **vosā* 'wasp' : **vosvā* 'idem' the dissimilation $v : v \rightarrow \emptyset : v$ in the form **vosvā* took place (i.e. **vosvā* → **osvā*) and the new word **osvā* influenced **vosā*, which therefore lost

its initial consonant *v-*, i.e. **vosǎ* → **osǎ*. While the form **osǎ* prevailed in most Slavic languages, the form **osvǎ* survived not only in Russian and Belarusian, but also in the South-Slavic area, where metathesis took place: PSlav. **osvǎ* → **ovsǎ*, cf. Montenegrin *ōvsǎ*, *ōvsa*, Slovene *ófsa*, *ófca*, *óvca*. But previously – before the metathesis – after the jer-loss in weak positions by analogy on the pattern of relations of the type **cьrkъv-* : **cьrkov-* the adjectives from South-Slavic **osvǎ* were formed, that are maintained only in Sln. *osovni* 'wasp's' (Gutsmann) < **osov-ьнъ-jb* 'wasp's' and Croat. *osòvljī* 'idem' < **osov-jb-jb*.
